

Liv & hälsa ung anpassad skola 2023

Innehållsförteckning

Inledning och bakgrund.....	2
Om undersökningen Liv & hälsa ung anpassad skola.....	3
Om rapporten.....	3
Resultat.....	4
Bakgrund och familjeförhållanden	4
Hälsa och psykisk hälsa.....	5
Fysisk aktivitet och matvanor.....	8
Framtid	9
Delaktighet	11
Skolan	13
Trygghet.....	15
Utsatthet	17
Tobak, alkohol och narkotika	18
Sammanfattande diskussion	21
Översiktliga jämförelser med ordinarie Liv & hälsa ung 2023	21
Slutord	27

Liv & hälsa ung är inte bara en undersökning, det är en röst för ungdomar vars berättelser ofta förbises och en insats för att främja folkhälsan bland ungdomar. Genom att anpassa metoder och inkludera alla, även de i den anpassade skolan, har vi lyckats ge dessa ungdomar en plattform för att berätta sin historia. Resultaten från *Liv & hälsa ung anpassad* kan därigenom utgöra en viktig del av det folkhälsoarbete som syftar till att skapa hälsosamma och jämlika förutsättningar för alla ungdomar och säkerställa en jämlik hälsa för alla.

Resultaten av *Liv & hälsa ung anpassad 2023* är inte bara siffror, de är röster som kräver uppmärksamhet och handling. Genom att lyssna på dessa röster och agera kan vi forma en framtid där alla ungdomar har möjlighet att leva ett hälsosamt och meningsfullt liv.

För varje svar i undersökningen ligger en unik historia och en upplevelse av livet som ungdom i dagens samhälle. Genom att fortsätta lyfta fram dessa berättelser och arbeta tillsammans för att adressera de utmaningar och möjligheter som ungdomar står inför, kan vi skapa en mer inkluderande och stödjande miljö för alla.

Inledning och bakgrund

Ungdomsåren är en tid i livet då mycket händer, förändras och befästs. Uppväxtvillkoren har för alla ungdomar stor betydelse för hur livet senare kommer att gestalta sig. Att ge alla ungdomar möjlighet att på olika sätt komma till tals och spegla sin situation är viktigt. Ett sätt att göra detta är genom undersökningar om livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. I traditionellt utformade enkätundersökningar finns dock inte alltid den faktiska möjligheten för alla ungdomar att delta. För att möjliggöra för fler ungdomar att kunna delta och göra sin röst hörd kan enkät, undersökningsmetod och stöd behöva anpassas.

Undersökningen Liv & hälsa ung genomförs återkommande av Region Örebro län i samverkan med länets högstadie- och gymnasieskolor. Resultaten används som underlag vid beslut och prioriteringar inom Region Örebro län, länets kommuner, länsstyrelsen, RF-SISU och andra organisationer som arbetar med ungdomar. Resultaten används även som ett stöd i skolornas hälsofrämjande arbete. Liv & hälsa ung undersökningen har tidigare inte anpassats till elever i den anpassade skolan. Som ett första steg genomfördes därför under åren 2020–2021 ett pilotprojekt, *Liv & hälsa ung Särskola Pilot*, i samverkan mellan Region Örebro län, Karlskoga kommun och Örebro kommun. Genom arbetet med piloten anpassades enkät, metod och stödmaterial för att därefter testas vid en pilotundersökning¹. Resultatet av piloten föll väl ut och inför Liv & hälsa ung 2023 beslutades att samtidigt genomföra Liv & hälsa ung anpassad i samtliga länets kommuner.

Resultat från undersökningen finns tidigare redovisat i form av resultatrapporter med diagram och tabeller. Resultaten redovisas uppdelade på kön och grund- respektive gymnasieskolan samt med möjlighet för en uppdelning på kommun eller länsdel. Då undersökningen genomfördes benämndes skolformen grund- respektive gymnasiesärskolan. Ett namnbyte var redan beslutat och nära förestående (höstterminen 2023) men då ändringen ännu inte trätt i kraft beslutades efter önskemål från deltagande skolor att den då gällande benämningen skulle användas i allt material som togs fram. Med anledning av detta används de tidigare benämningarna, grund- respektive gymnasiesärskola, på allt material som producerats och publicerats före hösten 2023.

Med denna rapport vill vi synliggöra och bidra till att öka kunskapen om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor för den specifika gruppen ungdomar som annars ofta inte syns i de underlag som presenteras. Vår förhoppning är att rapporten i ett första steg ska användas som underlag för fortsatta diskussioner för beslutsfattare och personer som, på olika sätt och på skilda nivåer i samhället, arbetar med alla länsinvånares förutsättningar för en god, jämlik och jämställd hälsa. Förhoppningen är vidare att rapporten kan bidra till det fortsatta arbetet med insatser och åtgärder som är anpassade till och utformade tillsammans med målgruppen utifrån deras behov och situation.

¹ Dokumentation från pilotprojektet finns publicerat på Region Örebro läns webbplats, se www.regionorebrolan.se/livohalsaung.

Om undersökningen Liv & hälsa ung anpassad skola

Undersökningen 2023 involverar 21 skolor som tillsammans uppgavs ha 430 elever som läser enligt läroplan för ämnen eller ämnesområden inom den anpassade grundskolans årskurs 7–9 eller den anpassade gymnasieskolan². Endast en liten anpassad grundskola med ett fåtal elever avböjde att delta i undersökningen. Svarsfrekvensen är genomgående god och noteras sammantaget till 73 procent. Mellan de deltagande skolorna varierar svarsfrekvensen kraftigt, från 13 till 100 procent. Den högsta andelen svarande återfinns i gymnasiet (79 %) medan svarsfrekvensen är något lägre bland de yngre eleverna i årskurs 7–9 (63 %). För den ordinarie Liv & hälsa ung-undersökningen har under flera år det motsatta förhållandet noterats, där är svarsfrekvensen vanligtvis högre bland de yngre eleverna.

Enkäten genomförs av eleverna under skoltid under samma förhållanden som ett prov men är helt frivillig för eleverna att besvara. Rektor på de deltagande skolorna ansvarar för att informera föräldrarna om att undersökningen genomförs. I enkäten ställs frågor om bakgrund, familjeförhållanden, hälsa, skola, fritid, delaktighet, trygghet, utsatthet och levnadsvanor. Frågorna i enkäten har arbetats fram av arbetsgruppen för det pilotprojekt *”Liv & hälsa ung Särskola Pilot”* som genomfördes i samverkan mellan Region Örebro län, Karlskoga kommun och Örebro kommun under åren 2020–2021. Utgångspunkten har varit den ordinarie Liv & hälsa ung-enkäten för undersökningsåret 2020 men även ett mindre antal frågor av specifikt intresse för målgruppen har lagts till. I pilotundersökningen delades enkäten upp i fyra separata enkätdelar. Utifrån utvärderingen och metadata från pilotundersökningen beslutades att två enkätdelar räckte för att svara upp mot behovet av kort svarstid och tydlighet i uppdelningen av frågeområden samtidigt som det underlättade för administrationen runt genomförandet. Frågorna i enkäten var anpassade efter målgruppen och skrivna på lätt svenska med tillhörande bildstöd och möjlighet för uppläsning för de som så önskade. Enkäten var digital och allt stöd fanns integrerat direkt i enkäten. Till enkäten fanns även ett elevförberedande material samt ett stödmaterial för den personal som bistod eleverna vid besvarandet av enkäten.

Underlaget består av svar från totalt 313 elever men antalet svarande per fråga varierar. Alla frågor är som tidigare nämnts frivilliga för eleverna att besvara och därtill tillkommer partiellt bortfall även för frågor som inte berörs av alla elever samt av att vissa elever endast kan besvara ett mindre antal frågor.

För mer information kring undersökningens genomförande, enkätfrågorna 2023 samt beskrivande resultatrapporter från hela arbetet med *”Liv & hälsa ung Särskola Pilot”* hänvisas till Region Örebro läns webbplats (se www.regionorebrolan.se/livohalsaung).

Om rapporten

Rapporten består i huvudsak av en resultatredovisning med samtliga resultat från den första enkätundersökningen *”Liv & hälsa ung anpassad skola”* som genomförts i Örebro län år 2023. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion där resultaten även kommenteras och sätts i relation till ordinarie Liv & hälsa ung-undersökning. För mer utförlig information om undersökningens genomförande samt en mer detaljerad resultatredovisning hänvisas till Region Örebro läns webbplats.

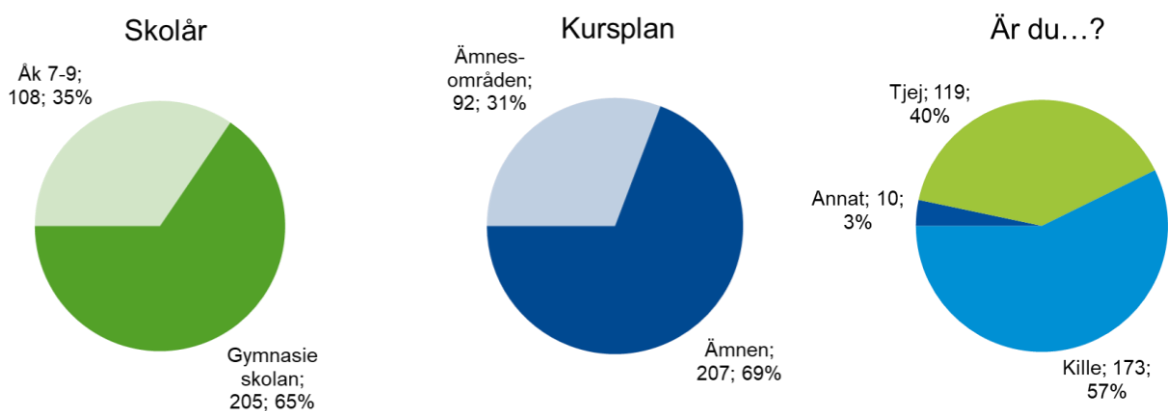
² Utbildningen i anpassade grund- och gymnasieskolan omfattar ämnen eller ämnesområden, alternativt en kombination av ämnen och ämnesområden. Utbildning inom ämnesområden är avsedd för elever som inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av utbildningen i ämnen. För mer information om ämnen/ämnesområden inom den anpassade grundskolan se [Mottagande i anpassade grundskolan - Skolverket](#) och för mer information avseende den anpassade gymnasieskolan där ämnesområden läses inom ramen för individuella program se [Programmen i anpassade gymnasieskolan - Skolverket](#)

Resultat

I resultatdelen redovisas hur hälsa, känslor, relationer, framtidstro, fritid, delaktighet, trygghet, utsatthet och levnadsvanor förhåller sig för ungdomar inom den anpassade grundskolans årskurs 7–9 samt den anpassade gymnasieskolan. I rapporten redovisas resultat baserade på det fullständiga underlaget från undersökningen. När det är relevant kommenteras eller redovisas resultaten uppdelat på kön och skolår. I rapporten inkluderas även belysande exempel från de fritextsvar som ungdomarna själva, med eller utan stöd, skrivit. Fritextsvaren återges utan språkliga justeringar.

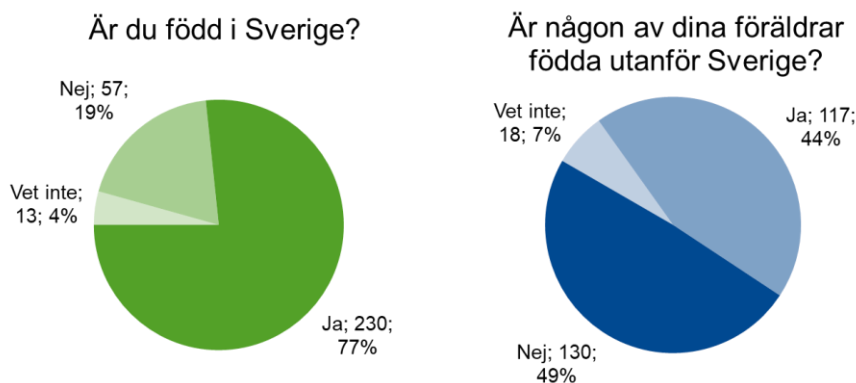
Bakgrund och familjeförhållanden

Av ungdomarna som svarat på undersökningen går 35 procent i den anpassade grundskolans årskurs 7–9 (108 elever) och 65 procent i den anpassade gymnasieskolan (205 elever). Det är vidare en högre andel, 69 procent, som svarat att de läser ämnen än som läser ämnesområden, 31 procent.³ På frågan om kön svarar 39 procent "Tjej", 57 procent "Kille" och tre procent "Annat".

Figur 1. Fördelning av antal och andel (%) för skolår, kursplan samt könstillhörighet, elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

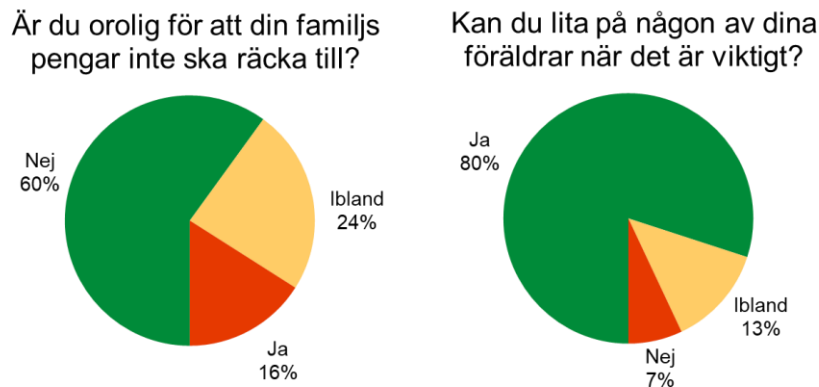
Två tredjedelar av ungdomarna är födda i Sverige, fyra procent har svarat att de inte vet medan 19 procent är födda i ett annat land än Sverige. Vidare är det 44 procent av ungdomarna som svarat att minst en av deras föräldrar är födda i ett annat land än Sverige (49 procent svarar att båda deras föräldrar är födda i Sverige och 7 procent svarar "Vet inte").

Figur 2. Fördelning av antal och andel (%) för egen samt förälders bakgrund, elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

³ Utbildning inom ämnesområden är avsedd för elever som inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av utbildningen i ämnen. För mer information se [Mottagande i anpassade grundskolan - Skolverket](#) samt [Programmen i anpassade gymnasieskolan - Skolverket](#)

I enkäten har ungdomarna tillfrågats om de känner oro för att deras familjs pengar inte ska räcka till samt om de känner att de kan lita på någon av sina föräldrar när det är viktigt. Svartalternativen har för båda frågorna varit "Ja", "Ibland" samt "Nej". En majoritet av ungdomarna, 60 procent, uppger att de inte är oroliga för att familjens pengar inte ska räcka till och 80 procent svarar att de kan lita på någon av sina föräldrar när det är viktigt.

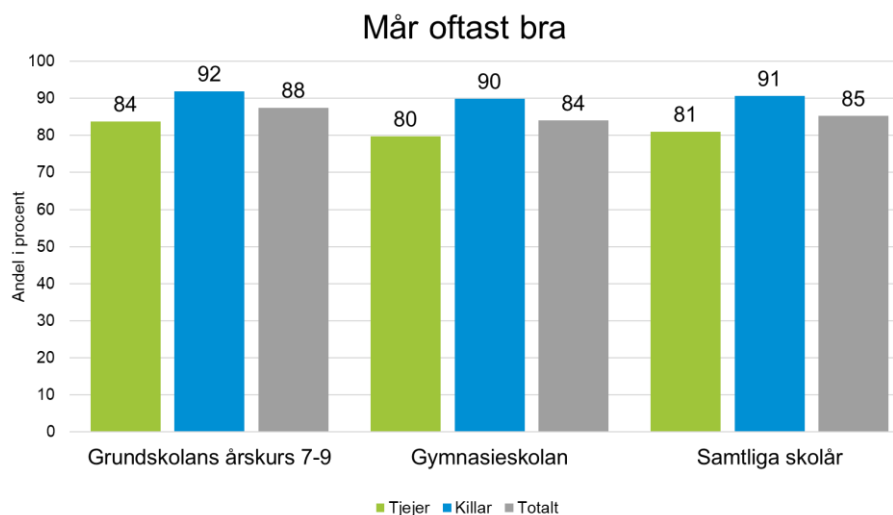

Figur 3. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för frågor om oro för familjens ekonomi samt tillit till förälder för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Ungdomarna har i samband med dessa frågor även fått en fråga om de känner sig trygga hemma, resultatet av den frågan redovisas tillsammans med övriga frågor om trygghet i avsnittet *Trygghet*.

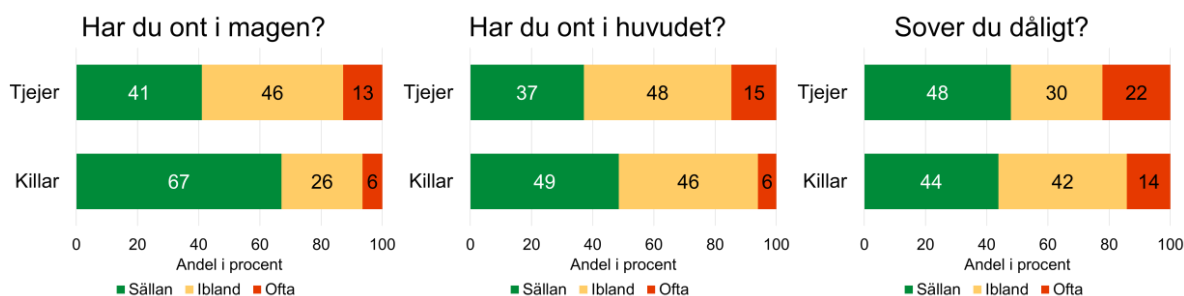
Hälsa och psykisk hälsa

Tidigt i enkäten, direkt efter de inledande bakgrundsfrågorna, så ställs frågan "Hur mår du oftast?" där ungdomarna kan välja mellan svartalternativen "Bra" eller "Dåligt". Sammantaget svarar 85 procent av ungdomarna att de oftast mår bra. Andelen är tio procentenheter högre bland killar än bland tjejer. Det är inga utmärkande skillnader mellan skolåren.

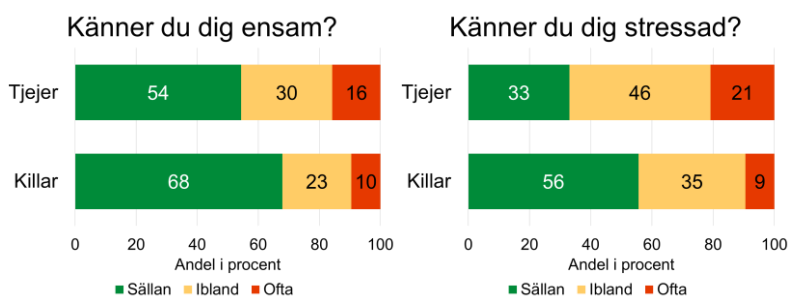
Figur 4. Andel (%) som svarat "bra" på frågan "Hur mår du oftast?" uppdelat på kön och skolår samt totalt för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Tre frågor har ställts om besvär; huvudvärk, ont i magen och problem med sömnen. Svarsalternativen har varit sällan, ibland och ofta. Bland tjejerna är det 13–15 procent och bland killarna är det sex procent som ofta har ont i huvudet eller magen. Det är 22 procent av tjejerna och 14 procent av killarna som svarat att de ofta sover dåligt. Det är inga utmärkande skillnader mellan skolåren.

Figur 5. Fullständig svarfsördelning (andel (%)) för frågor om att ha ont i huvudet, ont i magen och att sova dåligt för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

På motsvarande sätt har två frågor ställts om att känna sig ensam respektive stressad. Av tjejerna uppger 16 procent att de ofta känner sig ensamma och 21 procent att de ofta känner sig stressade. Endast en tredjedel av tjejerna svarar att de sällan känner sig stressade. Bland killarna är det en av tio som känner sig ensamma respektive stressade. Inte heller här ser vi några stora genomgående skillnader mellan skolåren.

Figur 6. Fullständig svarfsördelning (andel (%)) för frågor om att känna sig ensam och att känna sig stressad för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

De ungdomar som svarat att de ibland eller ofta känner sig stressade har med egna ord fått beskriva vad de känner sig stressade över. Några exempel på svar är;

- GÅ TILL TAXIN PÅ MORGONEN OCH ÅKA HEM MED TAXI EFTER SKOLAN.
- Jag blir stressad när inte skolsjutsen kommer eller om den är sen
- när jag inte får veta saker, exempel, vart jag ska, när jag ska hem vill jag veta när var och hur.
- Vad som helst gör mig stressad. Ibland skolan och lite annat. Men mina tankar gör mig stressad och har bara så svårt att koppla av. Känns mina tankar tar över min kropp visa gånger mest på kvällarna på skoldagar.
- när jag inte förstår uppgifterna. när mina mobbare är i närheten.
- När jag ska räkna matte och det är svårt.
- Att jag är rädd att inte klara mig själv när jag flyttar hemifrån och att jag känner att jag inte lär mig något i skolan så jag blir orolig över framtiden.

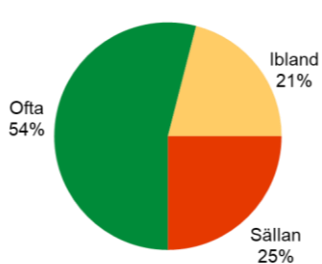
För att översiktligt kategorisera svaren och ge en överblick av svaren som lämnades har ordmoln genererats utifrån samtliga lämnade svar. I ordmolnen är ordens storlek i direkt relation till antalet gånger ordet förekommit i elevernas svar. Svar där skolan nämns är de mest vanligt förekommande men även svar kopplade till taxi och buss förekommer ofta.

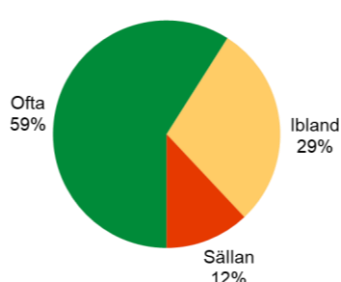
Figur 7. Ordmoln med de vanligaste orden från fritextsvaren på frågan "Vad känner du dig stressad över?" som ställs till elever som svarat "ibland" eller "ofta" på frågan om stress.

I enkäten fick ungdomarna, med samma svarsskala, även svara på om de känner att de är bra som de är samt om de är glada och de fick även en fråga om de har någon att prata med om hur de mår. För dessa frågor noteras inga skillnader mellan tjejer och killar och inga stora skillnader mellan skolåren. Drygt hälften av ungdomarna känner oftast att de är bra som de är medan en fjärdedel sällan känner att de är bra som de är. Närmare sex av tio svarar att de oftast är glada medan drygt en av tio sällan känner sig glad. Nio av tio ungdomar uppger att de har någon att prata med om hur de mår.

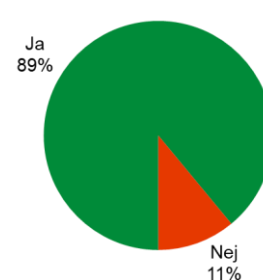
Känner du att du är bra som du är?

Är du glad?

Har du någon du kan prata med om hur du mår?

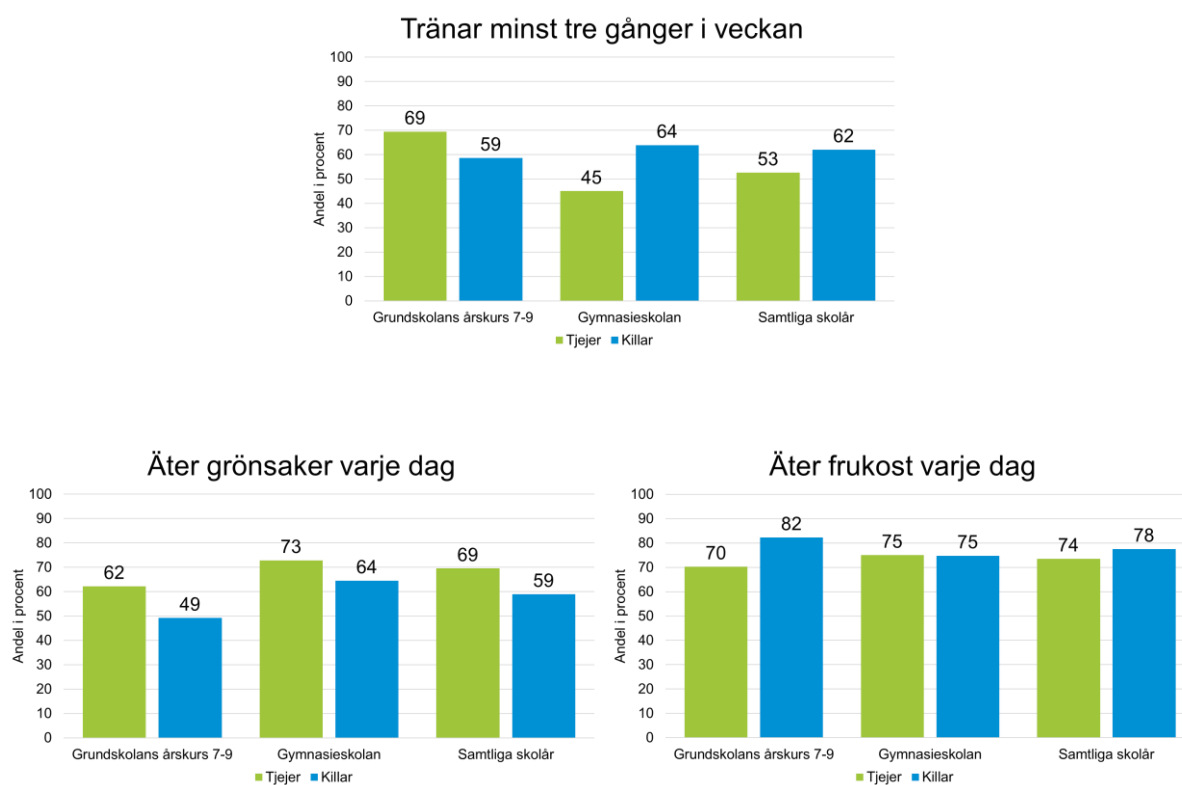

Figur 8. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för frågor om självkänsla, att känna sig glad och att ha någon att prata med för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Fysisk aktivitet och matvanor

I enkäten ingår en fråga om fysisk aktivitet och två frågor relaterade till matvanor. Bland tjejerna är det omkring hälften som svarar att de vanligtvis tränar minst tre gånger i veckan. Andelen är betydligt högre bland tjejerna i den anpassade grundskolans årskurs 7–9, 69 procent, än bland tjejerna på den anpassade gymnasieskolan, 45 procent. Bland killarna noteras inte lika stora skillnader mellan skolåren och resultaten tyder snarare på ett omvänt förhållande med en högre andel killar som tränar minst tre gånger i veckan i de äldre skolåren. Sammantaget är det bland killarna 62 procent som svarar att de tränar minst tre gånger i veckan.

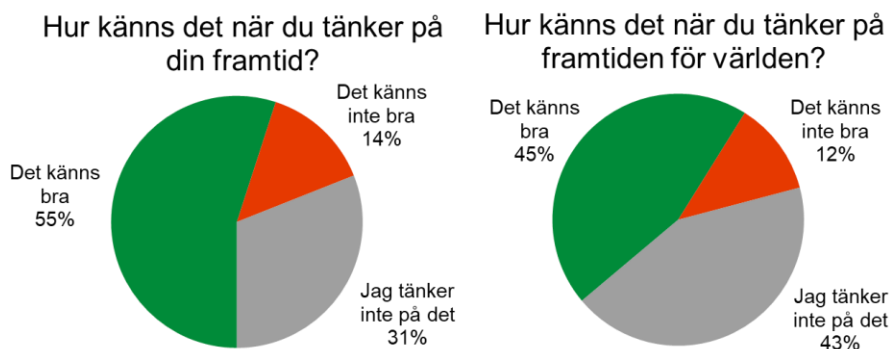
Det är en högre andel av tjejerna, 69 procent, än av killarna, 59 procent, som äter grönsaker varje dag. Bland både tjejer och killar är andelen högre i gymnasiet än i årskurs 7–9. När det gäller att äta frukost varje dag syns inte några direkta skillnader mellan könen undantaget för de lägre skolåren där det är en högre andel av killarna än av tjejerna som uppgett att de äter frukost varje dag. Sammantaget är det tre av fyra ungdomar som svarar att de brukar äta frukost varje dag.

Figur 9. Andel (%) som svarat "ja" på frågan "Tränar du så att du blir andfådd/svettig minst tre gånger i veckan?", "Äter du grönsaker varje dag?" respektive "Äter du frukost varje dag?" uppdelat och totalt för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Framtid

I två frågor tillfrågas ungdomarna om deras syn på framtiden, deras egen framtid men också framtiden för världen. När motsvarande frågor ställs i den ordinarie Liv & hälsa ung undersökningen går svarsalternativen från mycket ljus till mycket mörk. I pilotprojektet som även utgjorde förstudie och förarbete för anpassning av enkäten till målgruppen inom den anpassade skolan framkom att den typen av svarsalternativ var allt för abstrakta samt att detta var en frågeställning som tydligt inte var tillämpbar för alla ungdomar. I förstudien framkom att delar av ungdomarna som läser inom den anpassade skolformen är "här och nu" och inte reflekterar över framtiden. Då frågan dock bedömdes viktig och tillämpbar för en betydande del så anpassades frågor och svarsalternativ för att ändå kunna ingå och besvaras av samtliga ungdomar.

Figur 10. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för frågor om framtidstro för egen del samt för världen i stort för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Drygt hälften av ungdomarna, 55 procent, svarar att de tycker att det känns bra när de tänker på sin egen framtid medan 14 procent inte tycker att det känns bra (31 procent svarar att de inte tänker på framtiden). På frågan om hur det känns när de tänker på framtiden för världen så är det 43 procent som svarar att de inte tänker på det, 45 procent tycker att det känns bra medan 12 procent inte tycker att det känns bra.

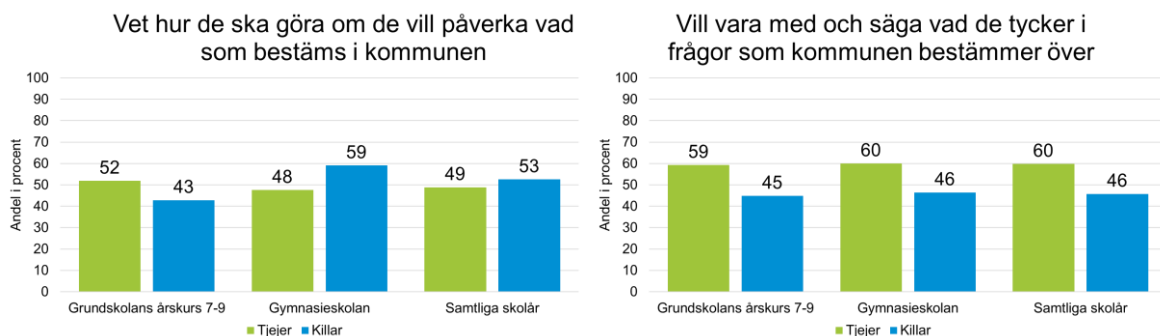
Ungdomarna fick även möjlighet att i öppna fritextfrågor med egna ord svara på frågorna "Vad är viktigast för dig i framtiden?" och "Vad tycker du är viktigast för världen i framtiden?". Det var drygt 200 av ungdomarna som lämnade ett svar på frågan om den egna framtiden och ungefär 150 ungdomar som gav ett svar på frågan om vad som är viktigast för världen i framtiden.

För att översiktligt kategorisera svaren och ge en överblick av de många svar som lämnades har ordmoln genererats utifrån samtliga lämnade svar (se figur 11 på kommande sida). I ordmolnen är ordens storlek i direkt relation till antalet gånger ordet förekommit i ungdomarnas svar.

Ordmolnet format som ett hjärta visar att jobb, familj, mår bra och pengar är de vanligaste ord som förekommer i ungdomarnas svar om vad som är viktigast för dem i framtiden. I det andra ordmolnet format som ett klot ser vi att inga krig, miljön och fred är de vanligast förekommande orden i svar på frågan om vad de anser är viktigast för världen i framtiden.

Delaktighet

Ungdomarna tillfrågas dels om de vet *hur* de ska göra för att påverka vad som bestäms i kommunen och dels om de *vill* vara med och säga vad de tycker i frågor som kommunen bestämmer över. Båda frågorna kunde besvaras med *Ja* eller *Nej*. Sammantaget är det omkring hälften av ungdomarna som svarar att de vet hur de ska göra om de vill påverka vad som bestäms i kommunen. För killarna tycks andelen vara något högre bland de äldre ungdomarna som går i gymnasiet. Några sådana tendenser syns inte bland tjejerna där förhållandet snarare tycks vara det motsatta. Det tycks vara en något högre andel av tjejerna, 60 procent att jämföra med 46 procent bland killarna, som vill vara med och säga vad de tycker i frågor som kommunen bestämmer över. För denna fråga finns ingen skillnad mellan skolåren.

Figur 12. Andel (%) som svarat "ja" på frågan "Vet du hur du gör om du vill påverka vad som bestäms i kommunen?" respektive "Skulle du vilja vara med och säga vad du tycker i frågor som kommunen bestämmer över?" uppdelat och totalt för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7-9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

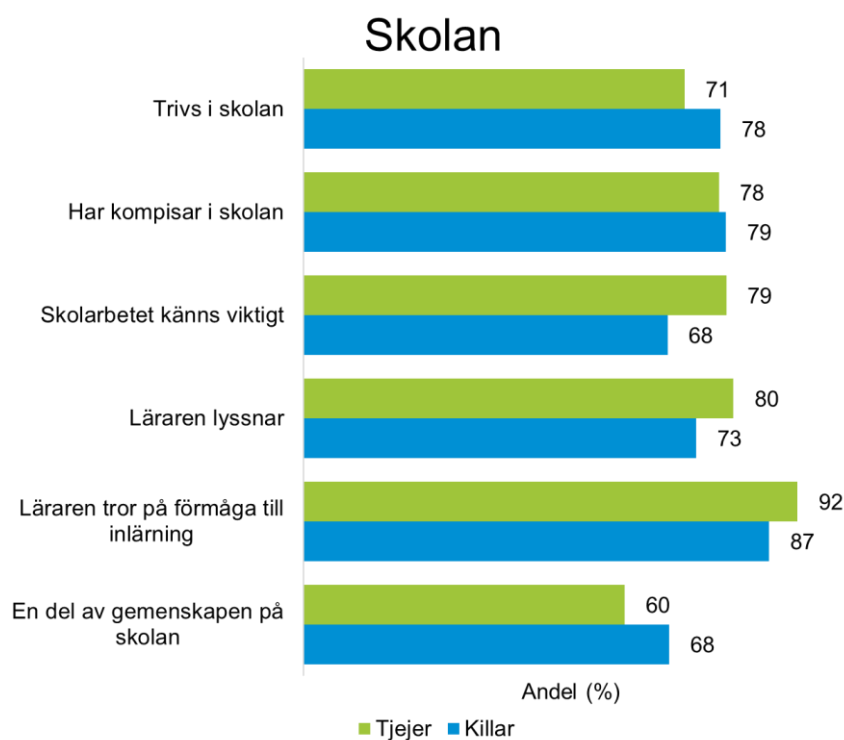
De ungdomar som svarat att de vill vara med och säga vad de tycker i frågor som kommunen bestämmer över har i en öppen följdfråga med egna ord fått berätta vad de skulle vilja vara med och påverka. Resultatet redovisas i ett ordmoln i figur 13.

Figur 13. Exempel på fritextsvar på frågan "Vad skulle du vilja vara med och påverka?" som ställs till elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7-9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023 som svarat "ja" på frågan "Skulle du vilja vara med och säga vad du tycker i frågor som kommunen bestämmer över?".

Skolan

Ett flertal frågor i enkäten berör skolan och relationer till lärare och klasskamrater. Frågorna kunde besvaras med "Ja", "Ibland" eller "Nej". I diagrammet i figur 16 redovisas andelen som svarat Ja på respektive fråga, resterande har således svarat Ibland eller Nej på den aktuella frågan. Redovisningen är uppdelad på kön men även utmärkande skillnader mellan skolåren kommenteras. För mer detaljerade diagram där frågelydelsen i sin helhet och hela svarsskalan redovisas uppdelat på kön och skolår hänvisas till resultatrapport i Excelformat som finns publicerad på Region Örebro läns externa webbplats (www.regionorebrolan.se/livohalsaung2023).

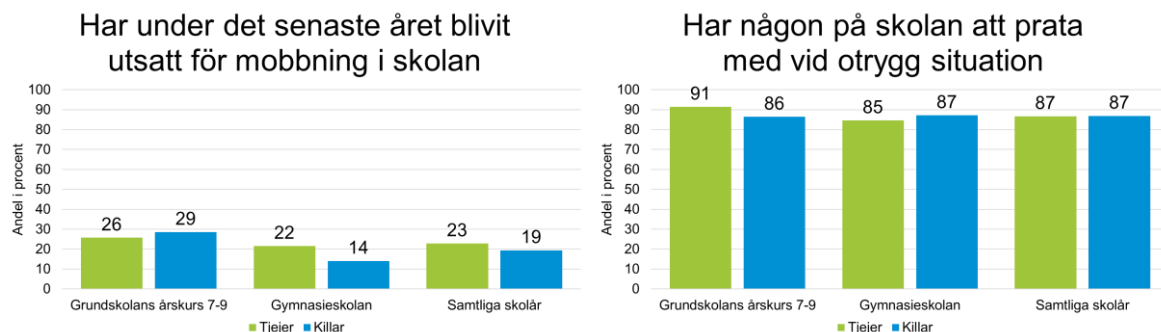
Figur 16. Andel (%) som svarat "ja" på respektive fråga för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023. För frågorna i sin helhet se enkäten (www.regionorebrolan.se/livohalsaung2023).

Drygt sju av tio uppger att de trivs i skolan och närmare åtta av tio att de har kompisar i skolan som vill vara med dem. Skoltrivseln är bland både tjejer och killar drygt tio procentenheter högre inom gymnasieskolan än i årskurs 7–9. Närmare åtta av tio tjejer men färre än sju av tio killar svarar att de tycker att skolarbetet känns viktigt. Bland tjejerna sjunker andelen som tycker att skolarbetet är viktigt mellan högstadiet och gymnasiet (från 86 till 75 procent) medan det bland killarna istället ökar (från 64 procent till 71 procent).

Åtta av tio tjejer och 73 procent av killarna upplever att deras lärare lyssnar på dem. Omkring nio av tio svarar att de uppfattar att deras lärare tror på deras förmåga att lära sig saker i skolan. På gymnasieskolan syns inga skillnader mellan könen men på högstadiet är det hela 97 procent av tjejerna som svarat ja på frågan medan motsvarande andelen bland killarna noteras till 84 procent.

I enkäten ställs även frågan "Känner du dig som en del av gemenskapen på hela din skola" och här har svarsalternativen förutom ja varit "Nej, bara med min klass" och "Nej jag känner mig inte som en del av gemenskapen på hela skolan". Det är sex av tio tjejer och närmare sju av tio av killarna som svarat Ja på frågan medan 25 procent svarat Nej bara med min klass och en av tio svarat Nej jag känner mig inte som en del av gemenskapen på hela skolan.

Med endast svarsalternativen "Ja" eller "Nej" har ungdomarna tillfrågats om de under det senaste året utsatts för mobbning i skolan samt om de har någon på skolan att prata med vid en otrygg situation. Även för dessa frågor redovisas andelen som svarat Ja.

Figur 17. Andel (%) som svarat "ja" på frågan "Har du under det senaste året blivit utsatt för mobbning i skolan?" respektive "Finns det någon person på skolan som du kan prata med om du känner dig otrygg eller har blivit dåligt behandlad?" för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

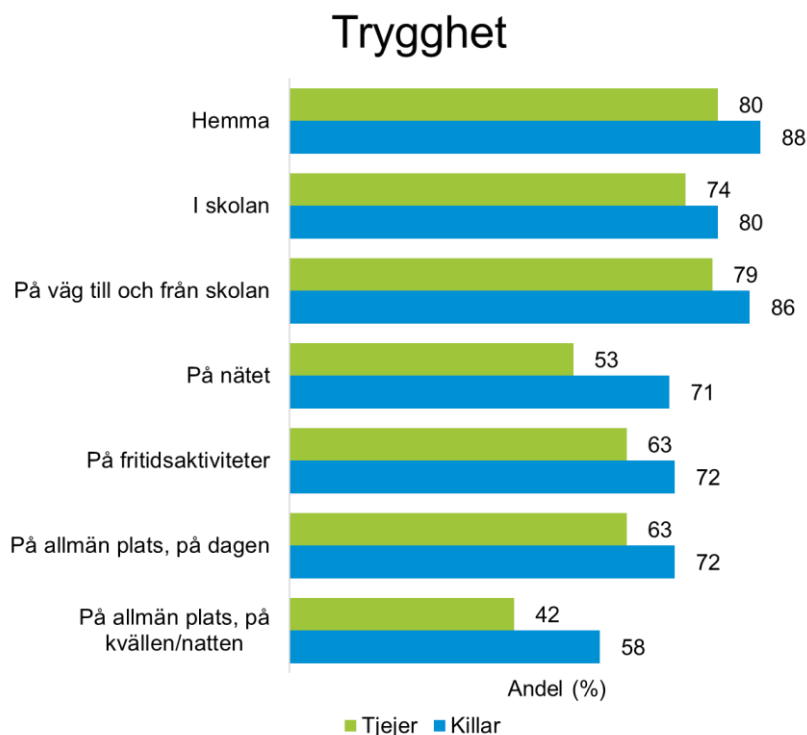
Omkring två av tio svarar att de under det senaste året utsatts för mobbning i skolan. Utsattheten för mobbning tycks vara något större inom den anpassade grundskolans årskurs 7–9 medan den för killar som läser inom den anpassade gymnasieskolan är något lägre. Frågan om utsatthet för mobbning redovisas även i avsnittet *Utsatthet*.

Närmare nio av tio uppger att de har någon på skolan att prata med vid en otrygg situation.

Ungdomarna har i samband med dessa frågor även fått en fråga om de känner sig trygga i skolan samt en fråga om de känner sig trygga på väg till och från skolan. Resultaten av de frågorna redovisas tillsammans med övriga frågor om trygghet i avsnittet *Trygghet*.

Trygghet

Ett flertal frågor om upplevd trygghet har ställts i enkäten. Frågorna har haft samma typ av formulering, "Känner du dig trygg...", och svarsalternativ ("Ja", "Ibland", "Nej") men har placerats i enkäten utifrån rumslig tillhörighet. Frågorna om trygghet i skolan har således placerats tillsammans med övriga frågor om skolan och frågan om att känna sig trygg hemma tillsammans med övriga frågor om familj och hemförhållanden. I diagrammet i figur 18 redovisas andelen som svarat "Ja". Övriga har således antingen svarat "Nej" eller "Ibland".

Figur 18. Andel (%) som svarat "ja" på respektive fråga för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023. För frågorna i sin helhet se enkäten (www.regionorebrolan.se/livohalsaung2023).

Det är åtta av tio tjejer och närmare nio av tio killar som svarar ja på frågan att de känner sig trygga hemma. Bland de som inte svarar ja återfinns tolv procent som svarar *ibland* och fyra procent som svarar *nej*. Det är något vanligare att ha svarat *ibland* eller *nej* bland ungdomarna på den anpassade gymnasieskolan än på den anpassade grundskolans årskurs 7–9.

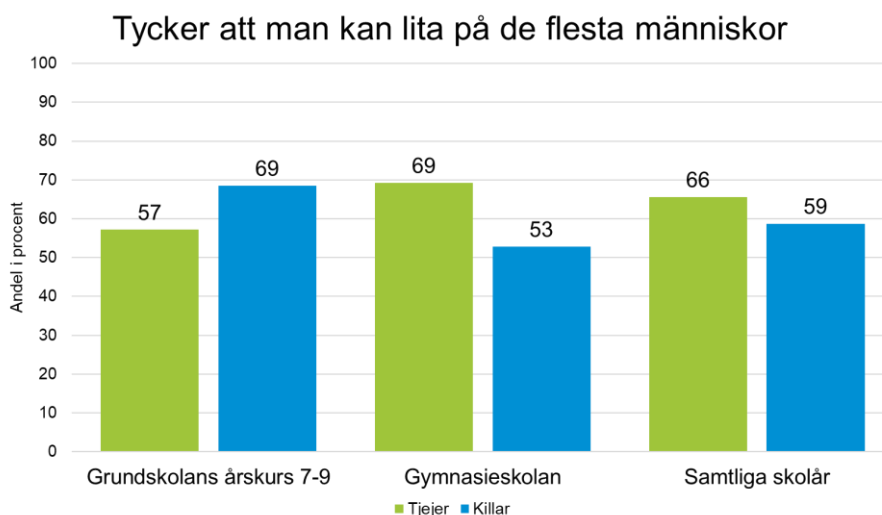
Andelen som känner sig trygga i samt på väg till och från skolan är något högre bland killarna (80–86 procent) än bland tjejerna (74–79 procent). Bland tjejer på högstadiet är andelen som känner sig trygga i skolan lägre, 68 procent, jämfört med killarna, 82 procent, medan det inom gymnasieskolan inte syns några skillnader mellan könen.

En lägre andel av tjejerna jämfört med killarna känner sig trygga när de är på nätet (53 respektive 71 procent). Denna skillnad syns både på högstadiet och på gymnasiet. För båda könen noteras på gymnasiet en lägre andel som känner sig trygga jämfört med på högstadiet.

Andelen som känner sig trygg på sina fritidsaktiviteter ligger på samma nivå som andelen som känner sig trygg på allmän plats på dagen för såväl tjejer som killar, 63 respektive 72 procent. Det är inga genomgående större skillnader mellan högstadiet och gymnasiet undantaget andelen tjejer som svarar att de inte känner sig trygga på sina fritidsaktiviteter där andelen är betydligt högre på gymnasiet än på högstadiet.

Tryggheten på allmän plats sjunker betydligt när frågan avgränsas till att gälla på kvällen/natten istället för på dagen. Endast fyra av tio tjejer och sex av tio killar uppger att de känner sig trygga på allmän plats på kvällen/natten.

I enkäten ställdes även en fråga om generell mellanmänsklig tillit, "Tycker du att man kan lita på de flesta människor?" med svarsalternativen "Ja" eller "Nej".

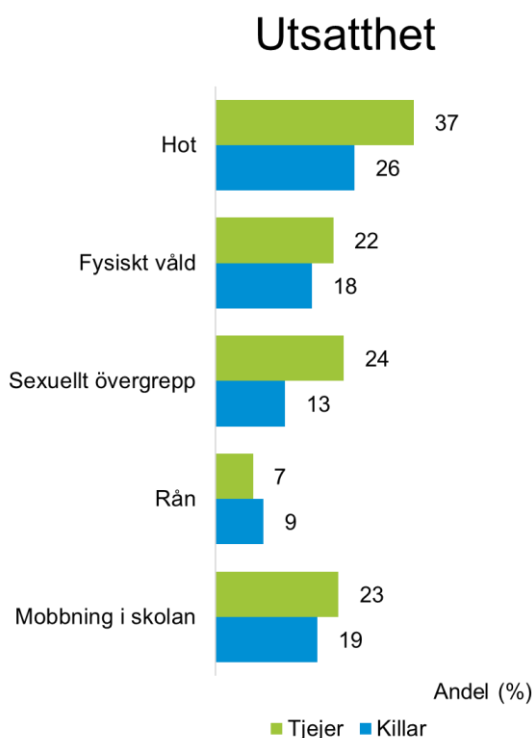

Figur 19. Andel (%) som svarat "bra" på frågan "Tycker du att man kan lita på de flesta människor?" uppdelat och totalt för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7-9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Sammantaget är det en något högre andel av tjejerna som anser att man kan lita på de flesta människor, 66 procent att jämföra med 59 procent bland killarna. Mellan de olika skolåren noteras att medan det är en högre tillit på högstadiet än på gymnasiet för killarna så är förhållandet det motsatta bland tjejerna.

Utsatthet

Ungdomarna har fått svara på om de under det senaste året blivit utsatta för hot, fysiskt våld, en sexuell handling mot sin vilja eller mobbning i skolan. Till respektive fråga har det funnits en hjälptext. Vid användning av funktionen med uppläsning har även hjälptexten lästs upp. Svartalternativen har för samtliga frågor förutom för frågan om mobbning varit "Nej", "Ja, en gång" samt "Ja, flera gånger". För mobbning, som i hjälptexten beskrivits som "Mobbning är när någon blir dåligt behandlad flera gånger av samma personer.", har svartalternativen endast varit "Ja" eller "Nej". I diagrammet i figur 20 redovisas andelen som svarat "Ja, en gång" eller "Ja, flera gånger" sammanslaget. En sexuell handling mot sin vilja har i diagrammet förkortats med sexuellt övergrepp.

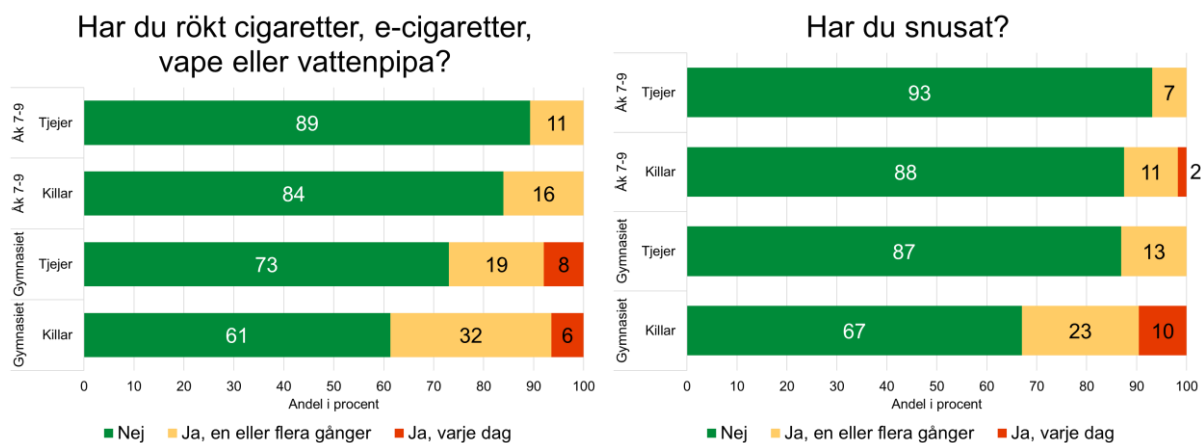

Figur 20. Andel (%) som svarat "ja" på respektive fråga för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023. För frågorna i sin helhet se enkäten (www.regionorebrolan.se/livohalsaung2023).

Ett flertal ungdomar rapporterar om en eller flera former av utsatthet. Mer än var tredje tjej och var fjärde kille uppger att de under det senaste året har utsatts för hot och var femte ungdom att de utsatts för fysiskt våld. Bland tjejerna är det vanligare att ha utsatts för hot vid flera tillfällen på gymnasiet jämfört med på högstadiet. Bland killarna noteras istället att fysiskt våld vid upprepade tillfällen är vanligare på högstadiet jämfört med på gymnasiet. Vidare svarar var fjärde tjej att hon utsatts för en sexuell handling mot sin vilja vid ett eller flera tillfällen. Även 13 procent av killarna uppger att de har utsatts för en sexuell handling mot sin vilja. Det är en högre andel av tjejerna inom gymnasieskolan som har utsatts och bland både tjejer och killar är det i gymnasiet vanligare att ha utsatts vid flera tillfällen. Att ha utsatts för rån är i förhållande till övriga former av utsatthet mindre vanligt men har drabbat sju procent av tjejerna och nio procent av killarna. Var femte elev uppger att de under det senaste året utsatts för mobbning i skolan. Frågan om utsatthet för mobbning redovisas även uppdelat på skolår i avsnittet *Skolan*.

Tobak, alkohol och narkotika

Frågorna om tobak, alkohol och narkotika låg sist i den andra enkätdelen. I stödmaterialet till personalen fanns en påminnelse om att eleven kunde hoppa över frågor de inte var berörda av och utifrån egen förmåga var det heller inte möjligt för alla elever att besvara hela enkäten. Dessa frågor har därför besvarats av ett något mindre antal ungdomar än majoriteten av de tidigare frågorna. Antalet svarande varierar för frågorna i detta avsnitt mellan 246 och 259 ungdomar (totalt deltog 313 ungdomar i undersökningen).

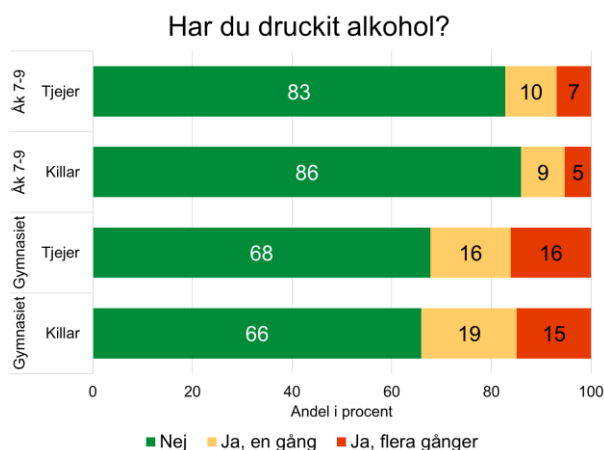

Figur 21. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för frågor om att ha rökt respektive snusat för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

I den anpassade grundskolans årskurs 7–9 uppger omkring nio av tio att de inte har rökt eller snusat. Ingen av ungdomarna uppger att de röker dagligen men två procent av killarna (två killar) har svarat att de snusar dagligen.

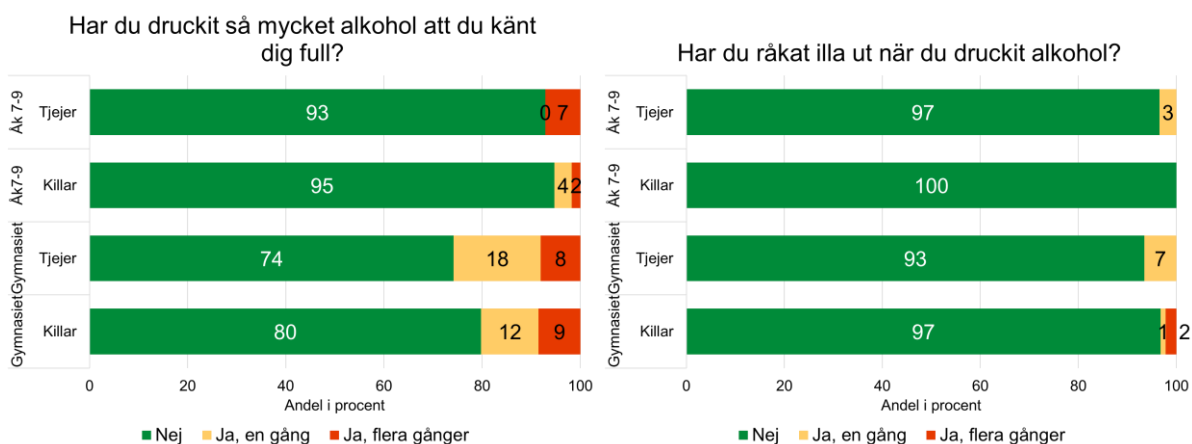
Inom den anpassade gymnasieskolan noteras vissa skillnader mellan tjejer och killar och det är något fler ungdomar som nyttjar tobak/ nikotin dagligen. Det är dock även fortsatt en övervägande majoritet som svarar att de inte har vare sig rökt eller snusat.

På den inledande frågan om alkohol framkommer mellan tjejer och killar inga skillnader i andelen som har druckit alkohol. I den anpassade grundskolans årskurs 7–9 är det omkring 85 procent som svarar att de inte har druckit alkohol medan andelen i den anpassade gymnasieskolan sjunkit till närmare 65 procent. Andelen som har druckit alkohol flera gånger är i årskurs 7–9 omkring fem procent och på gymnasiet 15 procent.

Figur 22. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för frågor om att ha druckit alkohol för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

De ungdomar som svarat att de druckit alkohol en eller flera gånger har fått följdfrågor om de druckit så mycket alkohol att de känt sig berusade och om de råkat illa ut när de druckit alkohol. Andelarna har räknats om för att gälla hela gruppen så de resultat som redovisas baseras på alla ungdomar, inte bara de som druckit alkohol.

Figur 23. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för frågor om att ha druckit sig berusad respektive att ha råkat illa ut i samband med alkoholintag för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Bland tjejerna i årskurs 7–9 är det sju procent som flera gånger har druckit så mycket alkohol att de känt sig berusade, motsvarande andel för killarna är två procent. På gymnasiet är det bland så väl killar som tjejer närmare en av tio ungdomar som flera gånger har druckit så mycket alkohol att de känt sig berusade. Att ha råkat illa ut i samband med konsumtion av alkohol är sammantaget ovanligt men bland tjejerna i den anpassade gymnasieskolan uppgår sju procent att det har hänt vid ett tillfälle.

En fråga har ställts om att ha använt narkotika. I samband med frågan har följande hjälptext återfunnits; *Droger som till exempel cannabis (hasch, marijuana, ”gräs”), amfetamin, kokain, heroin, LSD, GHB och ecstasy. Mediciner som du har fått på recept av din doktor räknas inte som narkotika.* För de ungdomar som önskat uppläsning av enkäten har även hjälptexten lästs upp.

Figur 24. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för fråga om att ha använt narkotika för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Omkring 95 procent av ungdomarna svarar att de inte har använt narkotika. Det är endast mycket små skillnader mellan den anpassade grundskolans årskurs 7–9 och den anpassade gymnasieskolan avseende andelen ungdomar som uppger att de har använt narkotika.

Avslutningsvis i enkäten ges tre hypotetiska påståenden där ungdomarna får ta ställning till om de skulle tycka att det var okej om deras bästa kompis skulle; röka cigaretter, dricka sig full eller använda cannabis. Ungdomarna har utöver att kunna svara att det skulle vara okej eller inte okej även kunnat svara "Vet inte".

Figur 25. Fullständig svarsfördelning (andel (%)) för påståenden om bästa kompisens bruk av tobak, alkohol och cannabis för elever i anpassad grundskola motsvarande årskurs 7–9 samt i anpassad gymnasieskola i Örebro län 2023.

Sammantaget är det drygt hälften av ungdomarna som anser att det inte skulle vara okej om bästa kompis rökte cigaretter, sex av tio som inte skulle tycka det var okej om hen drack sig berusad och tre fjärdedelar som inte skulle tycka det var okej om hen använde cannabis. Det är omkring en fjärdedel som inte tagit ställning till påståendena, fler har tagit ställning till påståendet om cannabis än till påståendena om rökning och alkohol. Det är genomgående en högre andel killar än tjejer som svarat att de inte vet. Det är vidare en större andel av ungdomarna på högstadiet än på gymnasiet som inte tycker att det skulle vara okej om bästa kompis rökte cigaretter eller drack sig full. För användningen av cannabis syns inga skillnader mellan skolåren. Det är för samtliga tre påståenden en högre andel av tjejerna som inte tycker att det skulle vara okej om kompis rökte cigaretter, drack sig berusad eller använde cannabis.

Sammanfattande diskussion

Enkätundersökningen *Liv & hälsa ung* genomförs återkommande av Region Örebro län i samverkan med länets högstadie- och gymnasieskolor för att stödja beslut och prioriteringar inom regionen, kommuner och andra organisationer som arbetar med ungdomar. Metod och enkät har nu anpassats för elever i den anpassade skolans årskurs 7–9 och gymnasiet och 2023 genomfördes *Liv & hälsa ung anpassad* för första gången i samtliga kommuner i Örebro län. Genom att erbjuda en enkät anpassad för elever med särskilda behov, syftar undersökningen till att öka kunskapen om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor för denna specifika grupp ungdomar. I den anpassade *Liv & hälsa ung*-undersökningen 2023 ingick totalt 21 skolor och 430 elever från årskurs 7–9 och gymnasiet inom den anpassade skolan, både elever som läser ämnen och som läser ämnesområden. Svarsfrekvensen uppgick till 73 procent. Enkäten, som var frivillig för eleverna att besvara, behandlade frågor om bakgrund, familjeförhållanden, hälsa, skola, fritid, delaktighet, trygghet, utsatthet och levnadsvanor.

Bland de svarande i undersökningen läser en något högre andel inom den anpassade gymnasieskolan och enligt kursplan för ämnen. Det är vidare en majoritet av de svarande som uppger att de är killar och att de är födda i Sverige. Närmare hälften av eleverna uppger att minst en av deras föräldrar är födda utanför Sverige.

Översiktliga jämförelser med ordinarie *Liv & hälsa ung* 2023

Hälsa och psykisk hälsa

Det är nio av tio killar och åtta av tio tjejer som svarat att de oftast mår bra vilket jämfört med ordinarie *Liv & hälsa ung* är en något högre andel. I ordinarie undersökning är det åtta av tio killar och knappt sex av tio tjejer som svarat att de mår bra eller mycket bra (samma frågeformulering men fem svarsalternativ i ordinarie undersökning, två i den anpassade enkäten).

En majoritet av ungdomarna är oftast glada och känner att de är bra som de är, en fjärdedel uppger dock att de sällan känner att de är bra som de är. Nio av tio svarar att de har någon de kan prata med om hur de mår.

Mellan 6–14 procent av killarna och mellan 13–22 procent av tjejerna har ofta besvär med ont i magen eller huvudet, sover dåligt eller känner sig ofta ensamma eller stressade. På motsvarande frågor i den ordinarie *Liv & hälsa ung* undersökningen 2023 är det en betydligt högre andel av tjejerna som uppger att de ofta eller varje dag har huvudvärk (28 procent), ont i magen (29 procent), sömnsvårigheter (30 procent) eller att de känner sig stressade (52 procent). För ensamhet är det en lika stor andel av tjejerna inom den anpassade skolan som i ordinarie undersökning (17 procent) som ofta känner sig ensamma. Bland killarna är det i den ordinarie undersökningen en högre andel av killarna som känner sig stressade (17 procent) medan det är liknande nivåer för andelen som ofta eller varje dag har huvudvärk (sex procent), ont i magen (sex procent) eller sömnsvårigheter (18 procent) samt för andelen som ofta känner sig ensamma (sju procent). I den anpassade undersökningen såväl som i den ordinarie är majoriteten av svaren på fritextfrågorna kring orsaken till den stress ungdomarna upplever kopplade till skolan. Utmärkande för svaren i den anpassade enkäten är att många även ger uttryck till stress kopplad till skolskjuts, buss och taxi.

Resultaten visar att en övervägande majoritet av ungdomarna inom den anpassade skolan själva uppger att de oftast mår bra och att det för samtliga besvär och negativa känslor som ingår i enkäten är färre än var fjärde som ofta besväras. Skillnaderna mellan könen i andelen som oftast mår bra samt som ofta upplever besvär och negativa känslor är märkbart mindre i *Liv & hälsa ung anpassad* än vad som noterats i ordinarie *Liv & hälsa ung*. Vid den vidare tolkningen och analysen av resultaten är det viktigt att även beakta eventuella skillnader i förväntningar och möjligheten att uppfatta och kommunicera upplevelser av känslor och besvär.

Fysisk aktivitet och matvanor

Det är sex av tio som svarat att de tränar minst tre gånger i veckan vilket ligger i linje med andelen i ordinarie Liv & hälsa ung. En tendens till en högre andel fysiskt aktiva killar än tjejer noteras i den anpassade undersökningen (nio procentenheter). Skillnaden mellan könen är inte lika stor som den som återfinns i den ordinarie undersökningen (23 procentenheter).

Det är en högre andel av tjejerna, 69 procent, än av killarna, 59 procent, i den anpassade skolan som svarar att de äter grönsaker varje dag. Framförallt för tjejerna är andelen högre än för motsvarande fråga i den ordinarie undersökningen där 51 procent av tjejerna och 52 procent av killarna svarar att de dagligen äter en handfull grönsaker. Tre fjärdedelar uppger att de brukar äta frukost varje dag. I ordinarie undersökning är det närmare hälften av tjejerna och fler än en tredjedel av killarna som svarat att de ofta eller varje dag brukar hoppa över frukosten.

En majoritet av ungdomarna inom den anpassade skolan uppger själva att de tränar minst tre gånger i veckan samt att de äter grönsaker och frukost varje dag. Frågorna om fysisk aktivitet och kost är inte identiska mellan den anpassade och den ordinarie enkäten men tendensen för de berörda frågorna är att andelen som tränar minst tre gånger i veckan samt äter grönsaker och frukost varje dag är något högre inom den anpassade skolformen. Nästa steg kan vara att gå vidare med den stora grupp ungdomar, fyra av tio, som uppger att de inte tränar minst tre gånger i veckan, vilken grad av fysisk aktivitet uppnår de? Hur ser övriga matvanor ut för de ungdomar som inte äter grönsaker och frukost dagligen?

Framtid

Drygt hälften av ungdomarna svarar att de tycker att det känns bra när de tänker på sin egen framtid. Närmare en tredjedel svarar att de inte tänker på framtiden medan 14 procent svarat att de inte tycker att det känns bra. I den efterföljande fritextfrågan om vad som är viktigast för dem i framtiden lyfts många olika målsättningar och drömmar för framtiden, inklusive att skaffa jobb, bilda familj, ha en stabil ekonomi och må bra. Det finns en strävan efter självständighet, lycka och välmående, samt en önskan om att hjälpa andra och vara en positiv kraft i samhället.

På frågan om hur det känns när de tänker på framtiden för världen så är det knappt hälften som svarar att det känns bra och en nästan lika stor andel som svarat att de inte tänker på det (tolv procent tycker inte att det känns bra när de tänker på framtiden för världen). "Inga krig", miljön och fred är de vanligast förekommande orden i svaren på fritextfrågan om vad de anser är viktigast för världen i framtiden.

Fritextsvaren är mycket lika mellan den anpassade och den ordinarie undersökningen när det gäller temat för de vanligast förekommande svaren.

En stor andel av ungdomarna inom den anpassade skolan svarar att de inte tänker på framtiden men bland de som gör det så tycker de flesta att det känns bra både när de tänker på den egna framtiden och när de tänker på framtiden för världen. De ordmoln som skapats baserade på ungdomarnas egna svar är väldigt lika de från den ordinarie undersökningen. Bland de som uttrycker tankar för framtiden så är det tydligt att det är mer som förenar än som skiljer ungdomarna åt avseende deras tankar inför framtiden.

Delaktighet

Omkring hälften av ungdomarna svarar att de vet hur de ska göra om de vill påverka vad som bestäms i kommunen. Nivån ligger strax över andelen som svarat ja på motsvarande fråga i ordinarie Liv & hälsa ung 2023. Vidare uppger sex av tio tjejer och knappt fem av tio killar att de vill vara med och säga vad de tycker i frågor som kommunen bestämmer över. På frågan om vad de vill vara med och tycka till om berör de flesta svaren skolan eller fritiden.

I den anpassade grundskolans årskurs 7–9 är det en lika hög andel av tjejerna som av killarna, fyra av tio, som svarar att de är med i en förening. I ordinarie undersökning är andelen i denna ålder som är med i någon förening högre. Drygt hälften av tjejerna och närmare sex av tio killar i högstadiet svarar i den ordinarie undersökningen att de är med i en förening.

I den anpassade gymnasieskolan har andelen tjejer som är med i en förening sjunkit till var fjärde tjej medan drygt var tredje kille uppger att de är med i en förening. Även i den ordinarie undersökningen sjunker andelen som är med i någon förening på gymnasiet. Bland tjejerna i år 2 är det drygt fyra av tio som är med i någon förening och bland killarna är det hälften.

Ungdomarna som tillhör den anpassade skolan visar intresse för att delta i kommunens beslutsprocesser, särskilt när det gäller frågor som har en direkt inverkan på deras vardag. Närmare hälften av ungdomarna i denna grupp vet dock inte hur de kan påverka kommunala beslut. Detta pekar på behovet av att erbjuda mer tydlig vägledning eller anpassade metoder för att inkludera dessa ungdomar i beslutsprocesserna. Utmaningar finns även inom föreningslivet då ungdomarna inom den anpassade skolformen i lägre utsträckning uppger att de är med i någon förening. Precis som inom den ordinarie skolformen så sjunker andelen föreningsaktiva med stigande ålder, endast var fjärde tjej inom den anpassade gymnasieskolan är med i någon förening.

Skolan

Drygt sju av tio uppger att de trivs i skolan och närmare åtta av tio har kompisar i skolan som vill vara med dem. Dessa resultat är marginellt lägre än de som noteras i ordinarie undersökning. Skoltrivseln är bland både tjejer och killar drygt tio procentenheter högre inom gymnasieskolan än i årskurs 7–9, samma mönster återfinns även i ordinarie undersökning.

Närmare åtta av tio tjejer men färre än sju av tio killar svarar att de tycker att skolarbetet känns viktigt. Bland tjejerna sjunker andelen som tycker att skolarbetet är viktigt mellan högstadiet och gymnasiet medan det bland killarna istället ökar. I ordinarie undersökning ställs frågan om skolarbetet känns meningsfullt. Knappt fyra av tio elever svarar att de ofta eller dagligen känner att skolarbetet känns meningsfullt. Könsskillnaden är där den motsatta med en högre andel killar än tjejer som svarat att skolarbetet känns meningsfullt men även där minskar andelen mellan högstadiet och gymnasiet.

Åtta av tio tjejer och 73 procent av killarna upplever att deras lärare lyssnar på dem. I ordinarie undersökning är det 55 procent av tjejerna och 65 procent av killarna som, ofta eller dagligen, upplever att deras lärare lyssnar på och respekterar deras åsikter.

Omkring nio av tio svarar att de uppfattar att deras lärare tror på deras förmåga att lära sig saker i skolan. På gymnasieskolan syns inga skillnader mellan könen men på högstadiet är det hela 97 procent av tjejerna som svarat ja på frågan medan motsvarande andel bland killarna är 84 procent. Ingen liknande fråga ställs i ordinarie Liv & hälsa ung 2023.

I enkäten till eleverna som läser inom den anpassade skolan har frågan "Känner du dig som en del av gemenskapen på hela din skola" ställts. Svartalternativen har förutom ja varit "Nej, bara med min klass" och "Nej, jag känner mig inte som en del av gemenskapen på hela skolan". Det är sex av tio tjejer och närmare sju av tio av killar som svarat ja på frågan medan 25 procent svarat Nej bara med

min klass och en av tio svarat *Nej jag känner mig inte som en del av gemenskapen på hela skolan*. Frågan har arbetats fram specifikt för Liv & hälsa ung anpassad och ingen liknande fråga återfinns i den ordinarie Liv & hälsa ung undersökningen.

Omkring två av tio svarar att de under det senaste året utsatts för mobbning i skolan. Utsattheten för mobbning tycks vara något större inom den anpassade grundskolans årskurs 7–9 medan den för killar som läser inom den anpassade gymnasieskolan är något lägre. I den ordinarie Liv & hälsa ung 2023 ställs ingen specifik fråga om mobbning i skolan⁴ men då en sådan fråga ställdes i Liv & hälsa ung 2020 så var det även där omkring två av tio som svarade att de utsatts för mobbning i skolan under det senaste året. Även där var andelen utsatta något högre i de yngre årskurserna och den lägsta andelen drabbade återfanns bland killar i gymnasiet.

Närmare nio av tio uppger att de har någon på skolan att prata med vid en otrygg situation. I den ordinarie undersökningen har motsvarande fråga fem svarsalternativ, andelen som uppger att de ofta eller dagligen känner att de har någon att prata med vid en otrygg situation uppgår där till 61 procent.

Generellt tyder resultaten på att ungdomarna inom den anpassade skolformen trivs och har kompisar i skolan. Trots att några inte känner sig som en del av skolgemenskapen och att en del har upplevt mobbning, är det uppmuntrande att de flesta upplever att de har någon att prata med i svåra situationer.

Trygghet

Det är åtta av tio tjejer och närmare nio av tio killar som svarar ja på frågan att de känner sig trygga hemma. Bland övriga svarar tolv procent *ibland* och fyra procent *nej*. I ordinarie undersökning har frågorna om trygghet fyra svarsalternativ; *"Ja, alltid"*, *"Ja, oftast"*, *"Nej, sällan"* och *"Nej, aldrig"*. Det är inte självklart om det är de två ja-alternativen som ska jämföras med *"Ja"* i den anpassade enkäten eller om endast *"Ja, alltid"* ska jämföras med *"Ja"* medan *"Ja, oftast"* och *"Nej, sällan"* tillsammans kan jämföras med *"ibland"*. Gällande att känna sig trygg i hemmet är det i ordinarie undersökning 81 procent av tjejerna som svarar *"Ja, alltid"* och ytterligare 17 procent svarar *"Ja, ibland"* vilket gör att den totala andelen som svarar ja uppgår till 98 procent. För killarna är det i ordinarie undersökning 92 procent som svarar *"Ja, alltid"* och ytterligare sex procent som svarar *"Ja, ibland"* vilket gör att den totala andelen killar som svarar ja uppgår till 98 procent.

Andelen som känner sig trygg i respektive på väg till och från skolan är sammantaget något högre bland killarna än bland tjejerna. Det är omkring åtta av tio som känner sig trygga. I ordinarie undersökning är det omkring nio av tio som svarar *"Ja, oftast"* eller *"Ja, alltid"*. Det är en betydligt högre andel som svarat *"Ja, alltid"* bland killar jämfört med tjejer.

För tryggheten på nätet noteras en relativt stor skillnad mellan könen med en lägre andel av tjejerna som känner sig trygga när de är på nätet (53 procent) jämfört med killarna (71 procent). För båda könen noteras på gymnasiet en lägre andel som känner sig trygga jämfört med på högstadiet. I den ordinarie undersökningen är skillnaden mellan könen sett till andelen som svarar *"Ja, alltid"* mycket stor, 24 procent av tjejerna och 61 procent av killarna. Sammantaget *"Ja, oftast"* och *"Ja, alltid"* så är skillnaden mellan könen dock inte lika stor i ordinarie undersökning (86 procent av tjejerna och 96 procent) som den könsskillnad vi ser inom den anpassade skolan.

Andelen som känner sig trygg på sina fritidsaktiviteter ligger på samma nivå som andelen som känner sig trygg på allmän plats på dagen för såväl tjejer som killar, 63 respektive 72 procent. Det är inga genomgående större skillnader mellan högstadiet och gymnasiet undantaget andelen tjejer som

⁴ Frågor om trakasserier, utfrysning, hot, fysiskt våld, sexuella övergrepp och rån har ställts med följdfrågor om plats där skolan är en av flera namngivna platser.

svarar att de inte känner sig trygga på sina fritidsaktiviteter där andelen är betydligt högre på gymnasiet än på högstadiet. I den ordinarie undersökningen ställs ingen fråga om trygghet på fritidsaktiviteter. Avseende att känna sig trygg på allmän plats på dagen så noteras i ordinarie undersökning, likt för övriga trygghetsfrågor, en betydligt högre andel killar som svarat att de alltid känner sig trygga (68 procent av killarna och 35 procent av tjejerna) medan könsskillnaden inte är lika stor om ett samlat mått för "Ja, alltid" och "Ja, oftast" redovisas (96 procent av killarna och 92 procent av tjejerna).

Tryggheten på allmän plats sjunker betydligt i båda undersökningarna när frågan gäller på kvällen/natten istället för på dagen. Endast fyra av tio tjejer och sex av tio killar inom den anpassade skolan uppger att de känner sig trygga på allmän plats på kvällen/natten. I den ordinarie undersökningen är andelen killar som svarat att de alltid känner sig trygga 37 procent och andelen tjejer endast åtta procent. Även samlat för "Ja, alltid" och "Ja, oftast" tillsammans noteras en mycket stor könsskillnad då andelen killar som svarar att de, alltid eller oftast, känner sig trygga är 83 procent medan den för tjejerna endast är 37 procent.

En något högre andel av tjejerna anser att man kan lita på de flesta människor, 66 procent att jämföra med 59 procent bland killarna. Mellan de olika skolåren noteras att medan det är en högre tillit på högstadiet än på gymnasiet för killarna så är förhållandet det motsatta bland tjejerna. I ordinarie undersökning är andelen som svarar ja på frågan betydligt lägre bland både tjejer och killar och förhållandet är det motsatta med en högre andel killar som tycker att man i allmänhet kan lita på de flesta människor (43 procent att jämföra med 29 procent bland tjejerna).

Resultaten kopplade till frågorna om trygghet kräver särskild uppmärksamhet och vidare analys. En betydande del av ungdomarna, särskilt bland tjejerna, uppger att de inte känner sig trygga på allmän plats, på fritidsaktiviteter och på nätet. Särskilt stor är otryggheten på allmän plats på kvällen och natten. Resultaten från den anpassade skolan kan inte direkt jämföras med resultaten från ordinarie Liv & hälsa ung.

Utsatthet

Fler än var tredje tjej och var fjärde kille uppger att de under det senaste året har utsatts för hot och var femte ungdom att de utsatts för fysiskt våld. Andelen som har utsatts för hot och/eller fysiskt våld är betydligt högre än vad som noteras i den ordinarie undersökningen där andelen som utsatts för hot är 15 procent och en av tio uppger att de har utsatts för fysiskt våld.

Var fjärde tjej svarar att hon utsatts för en sexuell handling mot sin vilja vid ett eller flera tillfällen och 13 procent av killarna uppger att de har utsatts. Även avseende sexuella övergrepp är den rapporterade förekomsten högre inom den anpassade skolformen. I ordinarie Liv & hälsa ung 2023 är det åtta procent av tjejerna och tre procent av killarna som uppger att de har utsatts för en sexuell handling mot sin vilja.

Att ha utsatts för rån är i förhållande till övriga former av utsatthet mindre vanligt men har drabbat sju procent av tjejerna och nio procent av killarna inom den anpassade grundskolans årskurs 7–9 och den anpassade gymnasieskolan. I den ordinarie undersökningen är det två procent av tjejerna och fem procent av killarna som uppger att de utsatts för rån under de senaste 12 månaderna.

Resultaten från den första Liv & hälsa ung anpassad skola i Örebro län visar på en utbredd utsatthet som ligger över de nivåer som noteras i ordinarie Liv & hälsa ung. Andelen som utsatts för hot, fysiskt våld och rån är dubbelt så hög och andelen som utsatts för sexuella övergrepp tre gånger så hög, bland både tjejer och killar.

Tobak, alkohol och narkotika

I den anpassade grundskolans årskurs 7–9 uppger omkring nio av tio att de inte har rökt eller snusat. Inom den anpassade gymnasieskolan är det något fler som nyttjar tobak/nikotin dagligen även om en majoritet fortfarande svarar att de inte har vare sig rökt eller snusat. Övergripande är andelen som inte använt tobak något högre inom den anpassade skolan än i ordinarie undersökning.

I den anpassade grundskolans årskurs 7–9 är det omkring 85 procent som svarar att de inte har druckit alkohol medan andelen i den anpassade gymnasieskolan sjunkit till närmare 65 procent. I ordinarie årskurs 7 och 9 svarar 75 procent att de aldrig har druckit alkohol och i gymnasiet år 2 är andelen 35 procent. Bland ungdomarna i den anpassade skolans årskurs 7–9 är det sex procent som har druckit så mycket alkohol att de känt sig berusade och på gymnasiet är det närmare en fjärdedel av ungdomarna som har druckit sig berusade. I den ordinarie undersökningen är andelen som har druckit sig berusade nio procent i årskurs 7 och 9 samt 44 procent i gymnasiet år 2. Att ha råkat illa ut i samband med konsumtion av alkohol är sammantaget ovanligt men bland tjejerna i den anpassade gymnasieskolan uppger sju procent att det har hänt vid ett tillfälle. Att ha råkat illa ut i samband med konsumtion av alkohol är även i ordinarie undersökning vanligast bland tjejer på gymnasiet där 13 procent drabbats.

Omkring 95 procent av ungdomarna uppger att de inte har använt narkotika. Det är endast mycket små skillnader mellan den anpassade grundskolans årskurs 7–9 och den anpassade gymnasieskolan avseende andelen ungdomar som uppger att de har använt narkotika. Även i den ordinarie undersökningen är andelen som svarar att de inte har använt narkotika 95 procent.

Drygt hälften av ungdomarna säger att det inte skulle vara okej om bästa kompisen rökte cigaretter, drygt sex av tio skulle inte tycka det var okej om hen drack sig berusad och tre fjärdedelar skulle inte tycka att det var okej om bästa kompisen använde cannabis. Det är omkring en fjärdedel som inte tagit ställning till påståendena. I ordinarie undersökning finns en möjlighet att vara neutral men inget svarsalternativ motsvarande "Vet inte" (i båda undersökningarna har ungdomarna kunnat hoppa över frågorna). Andelen ungdomar som i ordinarie undersökning tar ställning mot cigaretter, alkohol och cannabis genom att svara "Det är inte okej" är 54 procent för att röka cigaretter, 47 procent för att dricka sig full och 82 procent för att använda cannabis.

Slutord

Likt alla befolkningsundersökningar ger de samlade resultaten en övergripande och förenklad bild med generaliseringar som motsvarar populationen men där de individuella skillnaderna i många fall är stora. Målgruppen ungdomar som läser inom den anpassade grundskolans årskurs 7–9 och den anpassade gymnasieskolan i Örebro län är en synnerligen heterogen målgrupp med stora skillnader inom gruppen. Det är även viktigt att vara medveten om att barn med olika förkunskaper och förmågor kan uppfatta frågor på olika sätt och ha varierande möjligheter att uttrycka sina svar. På en övergripande nivå och med förbehållet om skillnader inom målgruppen och hänsyn till varierande förmåga och tolkning av frågorna så ger den samlade bilden av undersökningens resultat några övergripande slutsatser:

- En majoritet av ungdomarna svarar att de oftast mår bra och tycker att det känns bra när de tänker på framtiden. I frågorna om hälsa och psykisk hälsa noteras en könsskillnad som dock är betydligt mindre än den som tidigare noterats i ordinarie Liv & hälsa undersökningar.
- I relation till ordinarie undersökning så är det i *Liv & hälsa ung anpassad* en högre andel som själva uppger att de mår bra, att de har någon att prata med om hur de mår och någon i skolan att prata med vid en otrygg situation. Den allmänna mellanmänskliga tilliten är även den högre.
- Den höga andelen ungdomar inom den anpassade skolan som uppger att de utsatts för hot, fysiskt våld och sexuella övergrepp är utmärkande och oroande. En betydande del av ungdomarna, särskilt bland tjejerna, uppger även att de inte känner sig trygga på allmän plats, på fritidsaktiviteter och på nätet.
- Svarsfrekvensen och det utifrån förutsättningarna låga interna bortfallet tyder på att undersökningsmaterialet överlag har fungerat väl. Utöver de kvantitativa resultaten från de fasta svarsalternativen har fritextsvaren även för denna målgrupp genererat ytterligare insikter och varit ett sätt för ungdomarna att mer fritt kunna komma till tals.

Tack!

Vi vill rikta ett speciellt tack till alla inblandade på de deltagande skolorna och särskilt till alla de ungdomar som deltagit i undersökningen. Ett särskilt tack riktas även till arbetsgruppen för den pilotundersökning, Liv & hälsa ung särskola, som genomfördes under åren 2020–2021 och som legat till grund för den metodutveckling som möjliggjort den nu genomförda undersökningen.

Rapporter med material från rapporterna Liv & hälsa samt Liv & hälsa ung i Örebro län

1. Liv & hälsa år 2000 – resultat från en undersökning om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor, CDUST (2000).
2. Eriksson C, Lindén-Boström M, Persson C, Skarped G, Wallin A-M, Ydreborg B. Den odemokratiska hälsan! En rapport från undersökningen om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor, Liv & hälsa 2000. Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2001).
3. Ydreborg B. Den pigga pensionären. Om äldres hälsa i Örebro län år 2000. Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2001).
4. Lindén-Boström M (red). Föräldrars livsvillkor och barns hälsa. En rapport från undersökningen om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor, Liv & hälsa 2000 (2003).
5. Wallin A-M, Carlberg M. Hälsan ur ett etniskt perspektiv. En rapport från undersökningen om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor, Liv & hälsa 2000. Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2003).
6. Berglund K, Eriksson C, Eriksson H, Feldman I, Lambe M, Molarius A, Nordström E. Livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. En rapport från undersökningen om hälsa, levnadsvanor och livsvillkor, Liv & hälsa 2000 (2003).
7. Liv & hälsa 2004 – Resultat från en undersökning om livsvillkor, levnadsvanor, hälsa och vårdkontakter, rapport nr 1 2005, CDUST (2005).
8. Elo S, Nicolas I, Boström K. Liv & hälsa 2004, Vårdrapport – Länsbornas kontakter med hälso- och sjukvården och deras åsikter om den, Samhällsmedicinska enheten och Hälsokansliet, Örebro läns landsting (2006).
9. Lindén-Boström M, Eriksson C, Hagberg L, Persson C, Ydreborg B. Den goda men ojämlika hälsan – Liv & hälsa i Örebro län 2004, Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2006).
10. Molarius M, Berglund K, Eriksson C, Eriksson H, Lindén-Boström M, Nordström E, Persson C, Sahlqvist L, Starrin B, Ydreborg B. Jordmån för psykisk hälsa. Resultat från enkätundersökningen Liv & hälsa 2004 (2006).
11. Lindén-Boström M, Persson C. Tonåringars psykiska hälsa. Liv & hälsa ung i Örebro län 2005 (2007).
12. Lindén-Boström M, Persson C. Tonåringars drogvanor, liv och hälsa i Örebro län 1996-2007 (2008).
13. Fahlström G, Hagberg L, Lindén-Boström M, Ydreborg B. Liv & hälsa i Örebro län 2004, Äldres liv och hälsa – En enkätundersökning om livsvillkor, levnadsvanor och hälsa, Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting och Regionförbundet Örebro (2008).
14. Liv & hälsa 2008, rapport nr 1 2008, CDUST (2008)
15. Brunnberg E, Lindén-Boström M, Persson C. Att höra eller nästan inte höra – Liv & hälsa ung 2005 och 2007 i Örebro län (2009).
16. Lindén-Boström M, Persson C. Bortfall i folkhälsöenkäter – Spelar det någon roll? Uppföljning av Liv & hälsa 2004 i Örebro län. Laboremus nr. 7, Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2010).
17. Josefsson K, Eriksson H G. Äldre personers hälsa, levnadsvanor och livsvillkor – Liv & hälsa 2008 Södermanlands och Örebro län, Örebro läns landsting, Landstinget Sörmland, Regionförbundet Örebro (2011).
18. Ericsson S, Omberg L. Äldres liv och hälsa i Sörmland och Örebro län, Örebro läns landsting, Landstinget Sörmland, Regionförbundet Örebro (2011).
19. Molarius A, Feldman I, Granström F, Kalander Blomqvist M, Pettersson H, Elo S. Har hälsan blivit mer jämlik? Trender i självskattad hälsa 2000–2008 från befolkningundersökningen Liv & hälsa, Liv & hälsa 2008 rapport nr 2, CDUST (2011).
20. En kraft att räkna med – föreningslivet och folkbildningen i folkhälsöarbetet i Örebro län, Örebro läns Bildningsförbund, Örebro läns Idrottsförbund, Örebro läns landsting (2012).
21. Nilsson L. Tonåringars väg mot ett hälsosamt liv – En studie av upplevd kontroll och handlingsförmåga. Laboremus nr. 8, Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2012).
22. Lindén-Boström M, Persson C. Hälsans skyddsfaktorer ur ett jämlikhetsperspektiv – Liv & hälsa i Örebro län 2000–2011, Samhällsmedicinska enheten, Örebro läns landsting (2012).
23. Liv & hälsa i Mellansverige 2012 – Resultat från folkhälsöundersökningen ”Hälsa på lika villkor?”, Ett samarbete mellan landstingen i Sörmlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län, CDUT (2013).
24. Hälsa på lika villkor? Självskattad hälsa hos HBHO-personer i Mellansverige 2012, Örebro läns landsting (2013).
25. En god och jämlik hälsa i Örebro län? Välfärdsbokslut år 2012–2013 för äldre personer och för personer med funktionsnedsättning, Region Örebro län (2014).
26. Liv & hälsa ung 2014 – med fokus på HBTQ-ungdomar, Region Örebro län (2014).
27. Lindén-Boström M, Persson C. Den psykiska hälsans skyddsfaktorer bland ungdomar med och utan funktionsnedsättning, Region Örebro län (2014).
28. Uppväxtvillkor och hälsa i vuxen ålder, Ett samarbete mellan landstingen i Sörmlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län, CDUT (2014).
29. Lindén-Boström M, Löfwenhamn E, Persson C. Ungdomars livsvillkor, levnadsvanor och hälsa – Liv & hälsa ung i Örebro län, Region Örebro län (2015).

30. Liv & hälsa ung i Mellansverige - Resultat från ungdomsundersökningarna "Liv & hälsa ung" bland elever i skolår 9 år 2013/2014, Ett samarbete mellan landstingen i Uppsala, Sörmland, Västmanland och Örebro län, CDUT (2015).
31. Liv & hälsa i Mellansverige 2017 – Resultat från en undersökning om livsvillkor, levnadsvanor och hälsa, Rapportserie utgiven i samverkan mellan regionerna i Uppsala, Sörmland, Västmanland, Värmland och Örebro län, CDUST (2018).
32. Ivarsson-Sporrong L, Persson C Liv & hälsa ung 2017 – med fokus på sexuell läggning och könsidentitet, Region Örebro län (2018).
33. Mår alla bra? Rapport 1 – Hälsa, Rapportserie från Liv & hälsa ung-undersökningarna 2017 i Mellansverige, CDUT (2018).
34. Mår alla bra? Rapport 2 – Levnadsvanor, Rapportserie från Liv & hälsa ung-undersökningarna 2017 i Mellansverige, CDUT (2019).
35. Bortfallsanalys Liv & hälsa i Mellansverige 2017, Rapportserie utgiven i samverkan mellan regionerna i Uppsala, Sörmland, Västmanland, Värmland och Örebro län, CDUST (2019).
36. Bryngelsson I-L, Norman K, Persson C Arbetshälso- rapport Liv & hälsa 2017 Förvärvsarbetande 18–69 år i Sörmlands, Västmanlands, Värmlands och Örebro län, Region Örebro län (2019).
37. Äldres liv & hälsa i Mellansverige 2017 Resultat från en undersökning om livsvillkor, levnadsvanor och hälsa bland personer 70 år eller äldre, Rapportserie utgiven i samverkan mellan regionerna i Uppsala, Sörmland, Västmanland, Värmland och Örebro län, CDUST (2019).
38. Mår alla bra? Rapport 3 – Livsvillkor, Rapportserie från Liv & hälsa ung-undersökningarna 2017 i Mellansverige, CDUT (2019).
39. Persson C, Lindström J. Hälsan ur ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv – Liv & hälsa i Örebro län 2000–2017, Region Örebro län (2020).
40. Persson C, Bååk L Liv och hälsa ung – ett år in i coronapandemin. En uppföljningsundersökning bland elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Örebro län 2020–2021, Region Örebro län (2021).
41. Persson C, Bååk L, Swift Johannison A Liv & hälsa ung - Psykiskt välbefinnande, Analysrapport med fokus på skydds- och riskfaktorer, Region Örebro län (2022).
42. Liv & hälsa i Mellansverige - En undersökning om livsvillkor, levnadsvanor och hälsa år 2022, Rapportserie utgiven i samverkan mellan regionerna i Uppsala, Sörmland, Västmanland, Värmland och Örebro län, CDUST (2023).
43. Bååk L, Redzic Alkaissi D, Bergvall-Virtanen P. Liv & hälsa ung – kvalitativ fördjupning, Resultatrapport, Region Örebro län (2023).
44. Persson C, Bååk L, Pettersson C, Liv & hälsa ung – Skydds- och riskfaktorers samband med hälsan, Analysrapport, Region Örebro län (2024).
45. Bååk L, Persson C, Liv & hälsa ung anpassad skola 2023, Resultatrapport, Region Örebro län (2024).
46. Persson C, Bååk L, Liv & hälsa ung anpassad skola – Skydds- och riskfaktorers samband med hälsan, Analysrapport, Region Örebro län (2024).

Region Örebro län

Postadress: Region Örebro län, Box 1613, 701 16 Örebro E-post: regionen@regionorebrolan.se

Besöksadress: Eklundavägen 2, Örebro Tel: 019-602 63 00 Fax: 019-602 70 08

www.regionorebrolan.se